

KÜLTÜREL DEĞERLERE DUYARLI PEDAGOJİNİN TEMEL EĞİTİME YANSIMALARI

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Kasım KARATAŞ¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Karaman, kasim.karatas@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2867-9583.

Geliş Tarihi: 02.09.2019 Kabul Tarihi: 23.06.2020

Öz: Bu araştırmada temel eğitim paydaşlarından sınıf öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı pedagojinin öğretmen ve öğrenciye yansımaları bakımından görüşleri incelenmiştir. Araştırma deseni olarak nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Araştırma katılımcıları, Türkiye'nin coğrafi olarak farklı bölgelerinde yer alan 4 farklı üniversitenin sınıf öğretmenliği lisans programında öğrenim gören 4'ü erkek 5'i kadın olmak üzere toplam 9 son sınıf öğrencisidir. Veriler yarı-yaplandırılmış görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmış ve veriler iki ayrı tema halinde kategorize edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgularda kültürel değerlere duyarlı pedagojinin sınıf öğretmenine yansımaları; kültürel uyumunun hızlı olmasına katkı, okula aidiyetinin gelişmesi, mesleki verimliliğinin artması ve güçlü bir öğretim becerisinin gelişmesi şeklindedir. Öğrenciye yansımaları ise öğretim sürecine hızlı uyum, okula aidiyeti güçlendirme ve akademik başarısının artması biçimindedir. Sonuç olarak genel anlamda, kültürel değerlere duyarlı pedagojinin hem öğrenci hem sınıf öğretmenine birçok açıdan olumlu yansımaları bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Pedagoji, kültür, temel eğitim, kapsayıcı eğitim, sınıf öğretmeni

BASIC EDUCATIONAL REFLECTIONS OF CULTURALLY RESPONSIVE PEDAGOGY

Abstract:

In this study, the opinions of prospective elementary school teachers in terms of the reflections of culturally responsive pedagogy to the elementary teachers and students were examined. Phenomenological design, which is one of the qualitative research approaches, was preferred as the research design. The research participants are 9 senior students in the elementary school undergraduate program. Data were collected by semi-structured interview technique. Descriptive analysis method was used in the analysis of the data, the data is categorized into two separate themes. According to the findings obtained from the research, the reflections of pedagogy sensitive to cultural values on the classroom teacher; contribution to rapid cultural adaptation, development of school belonging, increase of professional efficiency and development of a strong teaching skill. Its reflection on the student is in the form of rapid adaptation to the teaching process, strengthening school belonging and increasing academic success. As a result, culturally responsive pedagogy has positive repercussions on both the student and the elementary school teacher in many ways.

Keywords: Pedagogy, culture, basic education, inclusive education, elementary school teacher

Giriş

İnsanlar kültürel bir gerçekliğin içerisinde dünyaya gelmekte ve doğumdan ölüne dek kültüründen aldığı referanslarla dünyayı anlamlandırmaktadır. Heidegger'e göre, insan herhangi bir kültür içinde bilinçli olarak doğmamakta, daha önceden üretilmiş anlamlar, semboller içinde kendisini bulmaktadır (Özlem, 2015). Kültürel anlamların dünyaya yansımaları, düşünce ve nesne olarak karşılıklı bulması noktasında ise *kültürel değerler* araç olmaktadır. Zij-derveld (2013) herhangi bir kültür biçimi olmayan insanın çehresiz bir varlık

olacağı, kültürel değerlerin insan olmanın esaslı bir boyutunu oluşturduğunu ifade etmekte ve insanlara ortak yaşam biçimi ve kolektif kimlik sunulmasında kültüre önem atfederek kültürün geleneksel değerler, normlar ve anlamlar bütünü olduğunu vurgulamaktadır.

Kültür ve kültüre ait değerler, insanların davranışları hakkında bilgi veren ve bu davranışların yansımaları bulan soyut görüşler ve dünyaya dönük algılardan oluşmaktadır (Haviland, Prins, Walrath ve McBride, 2008). Bu anlamda insanoğlunun algı, duygu, düşünce ve öğretilerini düzenleyen ve onlara anlam veren şey; kültürel sembol sistemlerinden edindiği bilişsel yönelimlerdir (Spiro, 1986). Dolayısıyla, insanların davranışlarını anlamlandırmak ve duygularını yorumlamak, kültürel bağlamlarını bilmekle mümkün olmaktadır. Nitekim Baum (2017) davranışların ortaya çıkması ve düzenlenmesinde bireye yön veren referans çerçevesinin kültürel bağlamın olduğunu ileri sürmektedir. Karataş'a (2018) göre her kültür ayrı bir yaşam biçimini temsil etmekte ve kültürlerdeki çeşitlilikler, bireyleri de farklılaştırmaktadır. Diğer bir ifade ile her kültürün kendine özgü doğası, sınırları ve çeşitliliği; bireyin referans çerçevesini oluşturmakta ve bireye özgü farklılıkların doğmasına zemin hazırlamaktadır. Bu açıdan kültürel değerlerin insana kazandırdığı bakış açısı ve kültürel bağlamın sunduğu olanaklar; insanların anlama ve anlaşılması için önemli bir noktadır.

Kültürel bağlamın içerisindeki sosyo - kültürel değerler, insan bilişi üzerinde büyük bir role sahip olup, insanların bilişsel performanslarındaki farklılıkların yorumlanması ve değerlendirilmesinde önemli bir temel olarak kabul edilmektedir (Berry, Poortinga, Breugelmans, Chasiotis ve Sam, 2015). Nitekim insanların bilişsel ve duyuşsal süreçleri, kültürel bağlam içerisinde yaşıntıların ve deneyimlerin etkisiyle şekillenmekte; kültürel değerler insanlara bir kimlik kazandırmaktadır. Bu açıdan insanların öğrenme sürecinde sahip olduğu kültürün etkisi ve kültürel değerleri önemli etkenlerdendir.

İnsanların öğrenme sürecinde sosyo-kültürel faktörlerin önemli bir etkisinin bulunduğunu ileri süren kuramcılardan Vygostky bilgi inşası ve anlam oluşturma sürecinde kültürel ve toplumsal süreçlere dikkat çekmektedir (Aydın, 2012). Bandura (1969) bireyin bilişsel ve duyuşsal gelişimi üzerinde sosyo-kültürel etkenlerin önemli olduğunu belirtmektedir Bruner (1996) öğrenme ve düşünmenin daima kültürel bir bağlamda konumlandığını ve kültürel

kaynaklara dayandığını ifade etmektedir. Bununla birlikte yapılandırmacılık yaklaşımında bireyin anlam oluşturma süreçlerinde fiziki ve sosyal bağlamın önemine vurgu yapılmaktadır. Yurdakul (2005) bireyin öğrenmelerinin bireysel bilişte oluşan öznel anlamların sosyo-kültürel bağlamda öznelerarası süreçlerle yeniden oluşturulma süreci olarak görmekte öğrenmenin üzerinde sosyo-kültürel öğelerin etkisini vurgulamaktadır. Bu anlamda öğrenme – öğretme sürecinin sosyo – kültürel değerler üzerine inşa edilmesi, eğitimin bireysel ve toplumsal yararlar sağlaması bakımından önemli bir durum olarak ele alınmaktadır. Gay (2010) öğrenenlere yönelik öğrenme – öğretme süreci, içerik ve değerlendirme öğelerinin tasarlanmasında, genel anlamda eğitimsel bağlamın şekillendirilmesinde kültürün eksen olmasını vurgulamaktadır. Bu noktada bireyin eğitilmesi sürecinde bireyin kültürel geçmişi, birikimi, değer ve deneyimleri başvurulması gereken önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu bu kaynakların eğitim sürecine sistematik ve programlı bir şekilde yansımaları gerekliliği, kültürel değerlere duyarlı pedagojiyi ortaya çıkarmıştır.

Kültürel Değerlere Duyarlı Pedagoji

Kültürel ve sosyal bağlam, bireylerin düşünce dünyasını şekillendiren ve davranışlarının temelinde dinamik bir güç olan önemli bir olgudur. İnsanı biyokültürel varlık olarak kabul eden, kültürel değerlerini merkeze alan ve onu kültürel bağlamı içerisinde değerlendiren pedagoji anlayışı olarak kültürel değerlere duyarlı pedagoji karşımıza çıkmaktadır (Karataş ve Oral, 2016). Kültürel değerlere duyarlı pedagoji felsefik bakımdan John Dewey'in "bilginin sosyal süreç ve bireysel deneyimlerle şekillendiği" görüşüne dayanmaktadır (Vavrus, 2008). Ladson – Billings'e (2009) göre kültürel değerlere duyarlı pedagoji, öğrencilerin kültürel özelliklerini ve referanslarından yola çıkarak bilgi, beceri ve tutum kazandıran ve öğrencileri entelektüel, sosyal, duygusal ve politik olarak güçlendiren bir yaklaşımdır. Ayrıca bu pedagojik anlayış öğrencilerin akademik başarılarının artması, öğrencilerin sahip olduğu kültürel yeterliklerini sürdürmesi ve geliştirmesi, öğrencilerin eleştirel bilince sahip olmasını hedeflemektedir. Gay'e (2014) göre, kültürel değerlere duyarlı eğitim etnik olarak farklı öğrencilerin kültürel bilgisi, geçmiş yaşantıları, referans çerçevesini ve performans stillerini dikkate alarak öğrenme etkinliklerini öğrencilerle daha ilişkili ve onlar için daha etkili hale getirme çabasıdır. Kültürel değerlere duyarlı pedagoji bütün öğrenciler için demokratik ve eşitlik

ilkelerine dayalı bir zeminde “kapsayıcı(inclusive)” nitelikte bir anlayıştır (Taylor ve Sobel, 2011). Bu anlamda kültürel değerlere duyarlı pedagojinin birçok yönden *kapsayıcı eğitimin* amaç ve ilkeleriyle örtüştüğü görülmektedir. Nitekim kapsayıcı eğitim öğrencilerin fiziksel, sosyal, duygusal ve kültürel ihtiyaçlarının dikkate alınarak eğitim sürecinin tasarlanması gerektiği üzerine temellenmektedir. UNESCO’nun 2009 yılındaki raporunda kapsayıcı eğitimin gerekçelendirme nedenlerine bakıldığında, kapsayıcı okulların bireysel çeşitliliklere cevap veren öğretim yöntemlerini önermekte ve bunun öğrencilerin akademik performanslarının artırılmasında yarar sağladığı ifade edilmektedir. Aynı şekilde UNESCO (2005) tarafından kapsayıcı eğitimin hedefinin öğrenenlerin çeşitli ihtiyaçları göz önünde bulundurularak onların eğitime, kültüre ve topluma katılımının artırılması ve eğitim sisteminin içindeki ayrımcılığın azaltılması olarak görülmektedir. Bu bağlamda kültürel değerlere duyarlı pedagojinin, kapsayıcı eğitimin önemli bir uygulama ayağı olduğu söylenebilir.

Kültürel değerlere duyarlı pedagoji çok bileşenli süreç ve uygulamalara dayalıdır. Kotluk’a (2018) göre bu pedagoji öğrencileri kişisel, sosyal, duygusal ve akademik açıdan başarılı bir şekilde yetiştirebilen öğretmenlerin tutum ve davranışlarına, öğretim yöntemlerine, okul içi ve okul dışı etkinliklerine dayanmakla birlikte öğrencilerin kültürel değerleri ile okul kültürleri arasında uyum kurmaya dayalı bir anlayıştır. Howard (2010) ise kültürel değerlere duyarlı eğitim anlayışıyla öğrencilerin sahip olduğu kültürün karmaşık ve zorlu yapısının farkında olmak amaçlanmakta; akademik, sosyal, duygusal, psikolojik ve kültürel yönlerden iyilik halinin desteklenmesi hedeflenmektedir. Byrd’e (2016) göre kültürel değerlere duyarlı pedagoji; öğrencilerin derslere katılımlarının artması, akademik performanslarının iyileşmesi ve başarı düzeylerinin yükselmesine katkı sağlayan güçlü bir yaklaşımdır. Bu noktada kültürel değerlere duyarlı pedagojinin etkili bir şekilde uygulanabilmesi ve verim alınabilmesi için başta öğretmenler olmak üzere eğitim paydaşlarınca benimsenmesi ve desteklenmesine bağlıdır. Aceves ve Orosco’ya (2014) göre kültürel değerlere duyarlı pedagojiye dayalı öğretim uygulamalarında öğrenciye öğretilmesi gereken bilgilerin öğrencinin sahip olduğu kültürle ve sosyal deneyimlerle ilişkilendirilerek sunulması, işbirlikli öğrenme yöntemlerinin kullanarak öğrencilerin birbirlerinin kültürel deneyim ve sermayelerinden yararlandırılması, kültürel farklılıklara ilişkin farkındalık ve saygı kazandı-

rılması gibi durumlar söz konusudur. Bu bağlamda bireyin kültürel deneyimlerinden haberdar olan öğretmenlerin öğretim becerileri güçleneceği ve belirlenen öğrenme hedeflerine kolaylıkla eriştireceği söylenmektedir (Hutchison, 2006). Bu açıdan öğretmenlerin kültürel değerlere duyarlı pedagojik yeterliklere sahip öğretmen bilgi ve becerilerine sahip olmaları beklenmektedir.

Kültürel Değerlere Duyarlı Sınıf Öğretmeni

Bireylere dört yıllık ilkokul döneminde temel eğitim verilmektedir. Temel eğitimle çocuklara, topluma uyum sağlamaları ve yaşamlarını daha iyi bir şekilde sürdürmeleri için gerekli olan temel bilgi ve beceriler kazandırılmak amaçlanmaktadır. Sarıbaş ve Babadağ'a (2015) göre birinci kademedeki çocuklar okuma yazma, ana dilini doğru ve etkin kullanma, okuduğunu anlama, temel matematiksel işlemler, önemli toplumsal ve doğal olaylar hakkında temel bilgiler edinmektedirler. Öğrencilere temel bilgi ve beceriler kazandırılması ve çocukların hayata hazırlanması noktasında sınıf öğretmenleri önemli bir rol oynamaktadır. Senemoğlu (2004) çocuklar açısından temel eğitimin niteliğinin, çocukların gelecekteki başarıları ile okula, derslere ve kendilerine yönelik tutumları üstünde önemli bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin çocukların geleceğini biçimlendirme ve sağlıklı bir kişilik kazanmalarında büyük rolü olduğunu belirtmektedir.

İlkokul dönemi çocuklarının öğretmenini model alması ve ondan etkilenmesi açısından sınıf öğretmenin kişisel ve mesleki özellikleri kritik bir öneme sahiptir. Bu açıdan sınıf öğretmenlerinin eğitim verdiği öğrencilere yönelik olumlu tutumlara sahip olması, çocuğun özelde okula genelde eğitime yaşam boyu güdülenebilmesi açısından önemi vurgulanmaktadır (Yeşilyaprak, 2007). Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerine yönelik empati, samimiyet, tutarlılık ve olumlu saygı gibi özelliklere sahip olması ve bunları öğrencilere sunmasının öğrencilerin gerek akademik başarıları, gerekse diğer tüm alanlardaki gelişimleri üzerinde çok olumlu etkiler yaptığı bilinmektedir (Kuzgun, 1999). Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin kişisel nitelikleriyle birlikte mesleki formlarını, öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal olarak gelişimlerinde önemli bir durumu teşkil etmektedir.

Sınıf öğretmenlerinden kültürel değerlere duyarlı pedagojiyi benimseyerek öğrenme – öğretme sürecini yürütmesi beklenmektedir. Çünkü ilkokul dönemindeki öğrenciler kültürel değerleri ve sosyal deneyimlerinden edin-

dikleri bilgilerle okula başlamaktadırlar. Resmi eğitimin bu aşamasında sınıf öğretmenleri öğrencilerine bilgi ve beceriler kazandırmaya çalışırken, öğrencilerinin kültürel değerlerini araç kılınması ve referans alması önem arz etmektedir. Çünkü okul içerisindeki uygulamalar ile öğrencilerin kültürel değerlerinin benzeştiği ve yakınlaştığı durumlarda öğrencilerin okula aidiyetlerinin gelişeceği ve akademik başarılarının artacağı öngörülmektedir. Diğer taraftan kültürel değerlere duyarlı pedagoji sadece öğrenciler için fayda sağlayacak bir yaklaşım değil, ayrıca sınıf öğretmenlerinin öğretim becerilerinin geliştirilmesi ve mesleki doyumlarının sağlanmasına katkı sağlayacak bir yaklaşımdır (Karataş, 2018). Sınıf öğretmenleri kendi kültürel önyargılarının farkında olması ve bilinç kazanması durumunda öğretim anlayışlarının bu durumdan olumlu etkileneceği ve mesleki performanslarının da yükseleceği düşünülmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda kültürel değerlerle duyarlı sınıf öğretmenin temel eğitimin önemli paydaşlarından olan öğrenci ve sınıf öğretmene yansımalarının nasıl olacağına ilişkin sınıf öğretmen adaylarının görüşleri merak konusudur. Bu bakımdan geleceğin sınıf öğretmenlerinin kültürel değerlere duyarlı pedagojiye ilişkin bakış açılarının ve temel eğitime yansımaları hakkındaki görüşlerinin ortaya çıkarılması önemli görülmektedir. Diğer taraftan ülkemiz yükseköğretim kurumlarında yer alan sınıf öğretmenliği lisans programı çıktılarında sınıf öğretmeni adaylarının kültürel değerlere duyarlı pedagojiyle ilgili bilgi ve farkındalıklara sahip olarak mezun olmaları istenmektedir. Bu bakımdan araştırma bulguları sınıf öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı pedagojiyi benimseme ve mesleki süreçte uygulama potansiyellerini de gösterebilme noktasında bilgi sağlayacak olması araştırmayı önemli kılan bir durum olduğu düşünülmektedir. Ayrıca ülkemizde kültürel değerlere duyarlı pedagojiyle ilgili gerçekleştirilen çalışmaların çok sınırlı sayıda (Karataş ve Oral, 2016; Kotluk,2018) olduğu görülmekte, çalışmanın ilgili alan yazına katkı getirmesi beklenmektedir. Bu araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Temel eğitim paydaşlarından ilkokul öğrencilerine kültürel değerlere duyarlı pedagojinin nasıl ve ne yönde yansımaları olabilir?
- Temel eğitim paydaşlarından sınıf öğretmenin kendisine kültürel değerlere duyarlı pedagojinin nasıl ve ne yönde yansımaları olabilir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırmada sınıf öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı pedagojinin temel eğitime yansımalarının hangi boyutta nasıl gerçekleşeceği derinlemesine öğrenilmek istendiğinden nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Fenomenolojik desende araştırmaya konu olan fenomenin katılımcılar tarafından olgulara ve eylemlere nasıl anlam yükledikleri araştırılmakta, nasıl ve neden soruları etrafında fenomene ilişkin deneyimler öğrenilmeye çalışılmaktadır (Gliner, Morgan ve Leech, 2015). Ayrıca bu desen farkında olunan fakat derinlikli ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olguları inceleme ve irdeleme konusunda önemli avantajlar sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Katılımcılar

Araştırmaya katılan sınıf öğretmen adayları, ölçüt örnekleme yoluyla seçilmiştir. Ölçüt örneklemede bir konunun daha iyi bilinmesi ve açığa çıkarılması, önemli olduğu bilinen durumların derinlemesine çalışmasına fırsat sağlamaktadır (Johnson ve Christensen, 2004). Bu kapsamda araştırma katılımcıları belirlenirken, sınıf öğretmenliği lisans programının son sınıfında öğrenim görüyor olmasına dikkat edilmiştir. Çünkü bu öğrencilerin öğrenim gördükleri alana ilişkin bilgilerinin diğer alt sınıf düzeylerine göre görece daha fazla olması, dolayısıyla araştırılan fenomenle ilgili yeterli ve doyurucu bilgi sağlama potansiyellerinin de görece fazla olmasındandır. Bu bağlamda Türkiye'nin farklı bölgelerinden yer alan 4 farklı üniversitesinde öğrenim gören 4'ü erkek 5'i kadın olmak üzere toplam 9 sınıf öğretmeni adayından veriler toplanmıştır.

Veri toplama süreci

Araştırmanın veri toplama sürecinde nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden yarı-yapılandırılmış görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği sahip olduğu belirli düzeydeki standartlığı ve esnekliği nedeniyle araştırmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır (Türnüklü,2000). Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacılara konunun ana çerçevesini belirleyip kendi konuları kapsamında soru sorma olanağı verirken, aynı zamanda görüşme sırasında

ortaya çıkabilecek yeni durumlara göre sorular eklemeye fırsat veren esnek bir yapı sunmaktadır (DiCicco-Bloom ve Crabtree, 2006). Bu kapsamda araştırma verileri sınıf öğretmeni adaylarından yüz yüze yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Araştırmacı tarafından araştırmanın amacına ve kapsamına uygun olacak şekilde taslak bir yarı-yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Taslak görüşme formu bir eğitim bilimi ve iki sınıf öğretmenliği alan uzmanının görüşleri alınarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme formunun son halinde, kültürel değerlere duyarlı pedagojinin temel eğitim sürecine nasıl yansıtacağı ve ne yönde etkileri olacağı konusuna ilişkin sorular yer almıştır. Görüşmeye başlamadan önce katılımcılara araştırmanın amacı ve kapsamı net bir şekilde açıklanmıştır. Bununla birlikte görüşmeden elde edilecek verilerin sadece bilimsel bir çalışma için kullanılacağı, kişisel bilgilerin ve ham verilerin hiçbir kişi ve kurumla paylaşılmayacağı konusunda güvence verilmiştir. Görüşmelere katılımcıların sözlü ve yazılı onayı alındıktan sonra başlanmıştır. Görüşmelerin ilk 5 – 10 dakikalık zaman diliminde katılımcıları tanımaya yönelik sorular sorulmuştur. Sonrasında yaklaşık 20 – 35 dakika süre ile yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular yönlendirilerek araştırma için gerekli veriler sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşme sürecinde araştırmacı katılımcıların görüşlerindeki derin anlamları ortaya çıkarmak için ayrıntılı, duyarlı ve sorgulayıcı bir tutum benimsemiş ve zengin veri elde etmeye çalışılmıştır. Katılımcıların onaylaması durumuna bağlı olarak görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış ve ayrıca notlar tutulmuştur. Kayıt cihazı kullanılmasına izin vermeyen katılımcılardan elde edilen veriler ise görüşme sürecinde not alınmıştır.

Veri analizi

Nitel verilerin analizinde görüşmeler yoluyla elde edilen verilerin analizinde, betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, daha önceden belirlenmiş temalara göre verilerin özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türü olup, bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş ham verilerin kodlanarak ve temalara dönüştürülerek sistematik bir biçimde sunulmasına olanak tanınmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu kapsamda Robson'un (2007) önerdiği çerçevede verilerin analizi, verileri deşifre etmekle başlanmış ve verilere ilişkin ilk kodlar üretilmiştir. Bilgisayar yardımıyla gerçekleştirilen dökümlerde, her bir görüşmeci için ayrı bir dosya açılmıştır.

Verilerin dökümü ve düzenlenmesinden sonraki süreçte kodlama ve temalandırılmaya hazırlık olması açısından bir bütün olarak veriler birkaç kez okunmuş, ayrıntılarda anlamsal örüntüler aranmıştır. Sonrasında tema olabilecek potansiyeldeki kodlar bir araya getirilerek temalar belirlenmiştir. Bu noktada temaların ve kodlanmış parçaların tüm veri seti ile ilişkili olup olmadığı kontrol edilmiş, kodlar ve temalar gözden geçirilmiştir. Veri analizinin son aşamasında ise tematik ağlar oluşturularak, temaların birbirleriyle ilişkisi, temaların yorumlanması ve bütünleştirilmesi işlemiyle analiz sonlandırılmıştır. Temalar isimlendirilirken araştırmanın amacına ve teorik çerçevesiyle uyumlu olmasına, ayrıca temaların verilere mümkün oldukça duyarlı ve kapsamlı olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca verilerden elde edilen temaların birbirleriyle ilişkisinin görseli oluşturularak ilgili kısımda sunulmuştur. Son olarak söz konusu bulgular açıklanırken katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir. Bu noktada katılımcı sınıf öğretmeni adayları Ö.A.1, Ö.A.2, Ö.A.3 olarak kodlanmıştır.

Araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği

Araştırmadan elde edilen verilerin inanılabilirliğini artırmak amacıyla araştırılan fenomenin anlaşılması ve derinlemesine incelenmesi açısından veri toplama işlemine yeterli süre ayrılmasına özen gösterilmiştir. Veri elde etme sürecinde bulgulara kaynaklık edilecek verilerin tekrarlanma durumu ortaya çıkana ve verilerin doyum noktasına ulaşana kadar görüşmeler sürdürülmüştür. Ayrıca araştırmanın amacına uygun ve zengin veri sağlayabilecek kişilerden veriler toplanmaya dikkat edilmiştir. Diğer taraftan araştırmanın etik boyutunda katılımcılara görüşme başlamadan önce çalışmanın amacı, katılımcıların gizliliğinin korunması, çalışmaya katılımı ilgili bilinen riskler ve kazanımlar vb. durumlar hakkında bilgiler verilmiş ve güvence sağlanmıştır. Bununla birlikte araştırmanın sonucuna ilişkin yapılan çıkarım ve yorumların öznel varsayımlardan kaynaklanabilecek yanlış anlamaların önüne geçebilmek için verilerin sağlandığı görüşme yapılan kişilerin bazılarında ulaşmak suretiyle elde edilen tema ve bulgular üzerine katılımcı teyidi alınmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen bulgular; objektif biçimde sunulmuş, doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Bulgular

Araştırmadan elde edilen veriler ışığında kültürel değerlere duyarlı pedagojinin temel eğitime yansımaları bakımından bulgular iki ayrı tema halinde

kategorize edilmiştir. Temalar; (1) *Öğrenciye yansımaları*, (2) *Öğretmene yansımaları* biçimindedir. Araştırmanın bulguları, temalar ve alt temalar çerçevesinde aşağıda sunulmuştur.

Öğrenciye yansımaları

Sınıf öğretmenlerinin kültürel değerlere duyarlı pedagoji bilgi ve becerilerini kullanarak eğitim yapması durumunda öğrenciye ne gibi yansımaları olacağı bu tema kapsamında ele alınmıştır.

Aidiyeti güçlendirme

Sınıf öğretmen adayları kültürel değerlere duyarlı pedagojinin, eğitim verecekleri öğrenciler açısından eğitim sürecine aidiyet geliştirmelerine ve öğretim sürecine uyum sağlamalarına katkı sağlayacaklarını düşünmektedirler. Ayrıca öğrencilerin eğitimsel sürece yabancılaşmalarının önüne geçileceğine, öğrenci – öğretmen arasındaki iletişimin güçlü kılınacağına ve işbirliğinin güçleneceğine dikkat çekmektedirler. Bu düşüncelere ilişkin sınıf öğretmen adaylarının ifadeleri şu şekildedir:

Ö.A.6 : (Kültürel değerlere duyarlı pedagoji) işbirliği ve iletişimi güçlendirir. Şimdi ilkokul öğretmeni olarak çocuklar hiçbir şey öğrenmeden yani aileden direk geliyorlar. Aileden gördüğü şekil ile ne ise o şekilde geliyor... Eğer öğretmen de olumlu yaklaşırsa onu kültürüne hazırlıklı olursa bilgi edinirse, bu sefer çocuk da öğretmene yabancılaşmaz. Öğretmen de çocuğa yabancılaşmaz. Böylece en önemli şey sınıf öğretmeniyle öğrenci arasındaki ilişkidir. Böylelikle sağlam olur temelleri...

Ö.A.4: Farklı kültürel değerlere sahip olan öğrencilerin olduğu bir sınıfta bir öğretmenin yapması gereken var olan bütün farklı kültürlere değebilmesi ve değinebilmesi gerekir. Bu anlamda farklı kültürel değerlere değindiği zaman o öğrencilerin kendilerini o kültüre ait hissetmelerini, hem ayrıca bu ayrı kültürlerdeki bütün öğrencilerin aynı birleşkede yani ortak bir paydada buluşabilme ihtimalini doğurur.

Akademik performansı artırma

Sınıf öğretmen adayları kültürel değerlere duyarlı pedagojinin öğrencilerinin akademik başarılarının yükselmesine olumlu şekilde zemin hazırlayacağını düşünmektedirler. Bu düşüncelere ilişkin sınıf öğretmen adaylarının ifadeleri şu şekildedir:

Ö.A.7: Bence öğrencilerin kültürel değerleri dikkate alınmalı. Mesela sınav sonuçlarında da bunu görüyoruz. Türkçe dilbilgisinde örneğin çok fazla önem vermediğimiz ya da daha ne bileyim geride tuttuğumuzda sınav sonucuna mesela batıda okuyan öğrencinin bu alanda daha başarılı olduğunu görüyoruz. Ama eğitim öğretim sürecinde dikkate alarak yaklaşmış olsaydık, Türkçeye daha dikkatli daha inerek o seviyeye beraber aynı frekansta buluşabilseydik, Şırnak'ta Hakkari'de Türkçe dersi başarı oranı yüksek olabilirdi.

Ö.A.5: Öğrenci kendini sınıfa ait hissettiğinde, sınıf öğretmeni olarak okuttuğumuz o yaş grubunun hepsinin öğretime bağlı olduğunu biliyoruz. Öğrenci kendini o sınıfa ait hissettiğinde, belli bir güven ortamı oluştuğunda olumlu bir ders ortamı oluştuğunda, zaten öğrencinin diğer engelleri aşmış direkt derse odaklanabileceğini bunun da ben başarıyı artırabileceğini düşünüyorum.

Öğretime yansısı

Sınıf öğretmen adaylarına kültürel değerlere duyarlı pedagojinin mesleki süreçte sınıf öğretmenine ne gibi yansımaları olacağı bu tema kapsamında ele alınmıştır.

Kültürel adaptasyonu güçlendirme

Sınıf öğretmen adayları kültürel değerlere duyarlı pedagojiyle ilgili bilgi ve yeterliklere sahip olmaları durumunda ilerde görev yapacakları yer ve okulla ilgili olarak yaşamaları olası kültürel şokun önüne geçileceğini ifade etmektedirler. Bununla birlikte kültürel değerlere duyarlı pedagojinin kültürel uyumlarının sağlanması, kişisel ve mesleki olarak aidiyetlerinin gelişmesi bakımından kendilerine katkı sağlayacaklarını belirtmektedirler. Söz konusu görüşlere ilişkin sınıf öğretmen adaylarının ifadeleri şu şekildedir:

Ö.A.1: Farklı kültürlerle yönelik bilgi eksikliğim var, daha birçok kültürü bilmiyorum. Orada kültürel şok da yaşayabilirim. Kültürel değerlerle ilgili bilgi ve beceri edindiğimde görev yapacağım yeri benimsemem daha kolay olur.

Ö.A.9: Öğretmen kendini oraya ait hissetmesi önemli. Biz oraya kültürel anlamda bir şeyleri bilerek gittiğimizde öğrenci açısından daha verimli olur...İki taraf (öğrenci-öğretmen) içinde birbirine ait hissedilmesi ve güven duygusunun gelişmesi için önemli...

Mesleki verimlilik

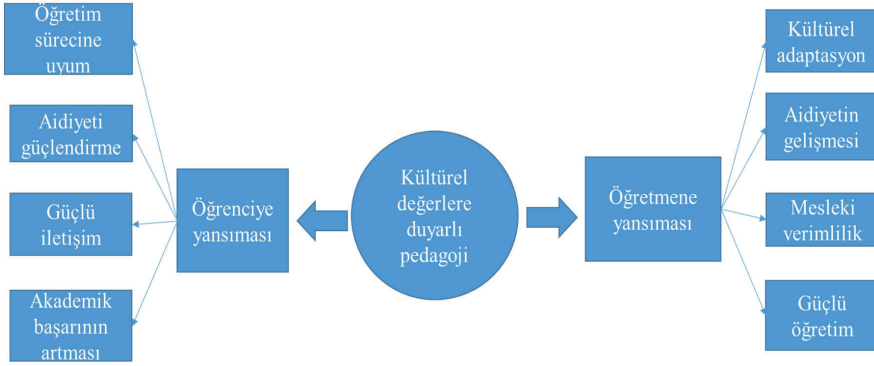
Sınıf öğretmen adayları kültürel değerlere duyarlı sınıf öğretmeni oldukları zaman öğretim sürecini daha nitelikli ve kapsamlı şekilde planlayacaklarını, öğrencilerine daha etkili bir öğretim süreci yaşatacakları dolayısıyla mesleki verimliliklerinin artacaklarını öngörmektedirler. Bu düşünce ve öngörülere ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

Ö.A.2: Sınıftaki farklı kültürlerden öğrencilerin özelliklerini bilirsek davranışlarını bilirsek öğretim sürecinde ona göre hareket edersek gerçekten verimli sonuçlar elde ederiz. Misal bir yöreye özgü misal Karadeniz Bölgesi'ndeki bir öğrencinin öğreniş biçimi farklıysa nasıl öğrenmesi gerekiyorsa o şekilde yapmak gerekiyor...Herkesin öğrenme ve algılama noktası çok farklı...

Ö.A.8:bir de dediğim gibi o yerin özelliklerini tam bilemediğimiz zaman hani istesek de bir şeyleri yapamayabiliriz. Yani bırakın oraya dünyanın en iyi öğretmeni gelsin, ama onların dilini anlayamadığı zaman, ortak bir dil konuşamadığı zaman inanın öğrencilere hiçbir şekilde verimli olacağını düşünemiyorum.

Ö.A.3: Kültür noktasında şimdi atanmış bir köye öğretmen düşünelim. Mesela gittiği zaman olan dilini hiç bilmiyor diyelim. Oranın dilini bilmediği zaman öğrenciyle anlaşamayacak. Doğal olarak öğretme ve öğrenme süreçlerini normal şekilde yerine getiremeyecek. Bu bağlamda baktığımızda hani öğrencinin her şeyini çevresiyle, kendisiyle ailesiyle işbirliği içerisinde olursa oranın özelliklerini bilirse öğrencinin özelliklerini bilirse doğal olarak öğrenciyle daha iyi iletişime geçecek ve kültür aktarıcısı olarak öğretmen bu modellik görevini yerine getirmiş olacak.

Sınıf öğretmen adaylarının görüşleri doğrultusunda kültürel değerlere duyarlı pedagojinin temel eğitime yansımaları bağlamında elde edilen alt temalar ve görüşler kapsamında elde edilen görsel Şekil 1’de sunulmuştur:

Şekil 1. Kültürel değerlere duyarlı pedagojinin temel eğitime yansıması

Araştırma bulguları genel anlamda kültürel değerlere duyarlı pedagojinin temel eğitim paydaşlarından öğretmen ve öğrenci açısından kişisel, eğitsel ve mesleki birçok kazanıma hizmet edeceği ve olumlu yansımalarının olacağını göstermektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada kültürel değerlere duyarlı pedagojinin temel eğitim paydaşlarından öğretmen ve öğrenciye yansımaları bakımından sınıf öğretmen adaylarının görüşleri incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulguların çizdiği genel çerçeve, kültürel değerlere duyarlı pedagojinin hem öğrenci hem öğretmen açısından olumlu durum ve süreçlere hizmet edeceği şeklindedir. Kültürel değerlere duyarlı pedagoji, okul öncesinden yükseköğretime kadar her eğitim kademesinin planlanmasında dikkate alınması gereken bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte özellikle temel eğitim kademesinde öğrenciye ve öğretmene sağlayacağı kısa ve uzun vadeli yararlar bakımından bu pedagoji önemli işlevler yüklenmektedir. Bu anlamda sınıf öğretmenlerinin kültürel değerlere duyarlı eğilimlere sahip olması ve öğrencilerinin kültürel referanslarına başvurabilmesi, sınıf içi ve sınıf dışı uygulamalar

tasarlarken kültürel değerlere duyarlı öğretim uygulama becerilerini kullanması bir gereklilik olarak kabul edilmektedir (Kidd, Sanchez ve Thorp, 2008). Lynch ve Hanson'a (1998) göre ilkokul dönemindeki öğrencilerin öz-kimlik, kültürel anlayış, önyargı ve kalıplarının şekillendiği için; öğretmenlerin kültürel çeşitlilikle olumlu algılara sahip olması ve kültürel değerlere duyarlı pedagojik yaklaşımlarını benimsemesi önemle vurgulanmaktadır. Bu araştırmanın bulgularında benzer şekilde sınıf öğretmen adayları öğretim becerilerinin güçlü olabilmesi için kültürel değerlere duyarlı pedagojiyi önemsemektedirler. Diğer taraftan araştırmacılar kültürel değerlere duyarlı olma noktasında istenen yeterliklere sahip olunamaması durumunda, öğretmen ve öğrenciler arasında kültürel boşluk oluşabileceğini ifade etmektedirler (Gay, 2010; Laddson-Billings, 2009; Karataş, 2018). Kültürel boşluk ise öğretmen ve öğrenci arasında kültürel adaptasyonun zorlaşmasına ve öğrenme-öğretme sürecine aidiyetin gelişmemesine neden olacaktır. Dolayısıyla öğretmen – öğrenci – okul üçlemi arasında kültürel uyumsuzluğun oluşmaması anlamında eğitim sistem bileşenlerinin kültürel değerlere duyarlı pedagoji anlayışıyla şekillenmesi gerekli görülmektedir.

Acar-Çiftçi ve Aydın'a (2014) göre kültürel farklılıkların dikkate alınmadığı bir öğrenme ortamında öğrenciler, kültürel çelişki ve kültürel süreksizlik yaşamakta ve kendilerini okula yabancı hissetmektedir. Bu noktada öğretmenler öğrencilerin okul başarılarının artması ve duyuşsal davranış değişikliklerinin kalıcı olabilmesi için öğrencilerin kültürel kodlarına uygun bir öğretim anlayışının benimsemesi gerekmektedir. Fuglei (2014) kültürel değerlere duyarlı pedagoji anlayışının öğretmen – öğrenci arasındaki uygun öğretim dilinin oluşmasına zemin hazırlayacağını, ayrıca kültürel değerlerinin ve sosyal deneyimlerinin değerli olduğunu hisseden öğrencilerin daha rahat öğrenme pozisyonu alacağını belirtmektedir. Bu bağlamda güçlü iletişim kanallarının uygun bir şekilde kurulmasının, okula aidiyeti ve akademik başarıyı da beraberinde getireceği söylenebilir. Nitekim yapılan araştırmalarda da (Dixson, 2003, Foster, 1989; Irvine, 2003; Lipman, 1998; Siddle ve Walker, 2001; Toliver, 1993) kültürel değerlere duyarlı pedagoji anlayışıyla ders etkinliklerinin planlandığı ve uygulandığı zaman öğrencilerin akademik başarılarının arttığı gözlemlenmiştir (akt. Ware, 2006). Aynı şekilde öğretmenlerin matematik, fen, sosyal bilgiler ve tarih vb. derslerde kültürel değerlere duyarlı pedagoji ilke ve uygulamalarına dayalı öğretim etkinlikleri tasarladığı ve gerçekleştirdiği

durumda öğrencilerin akademik başarı, motivasyon, kültürel bilinç ve farkındalık, eleştirel düşünme ve sorgulama becerilerinin arttığı görülmektedir (Aronson ve Laughter, 2016). Bununla birlikte öğrencilere kültürel değerlerine uygun öğretim sunulduğunda, öğrencilerin okula ve öğrenmeye güçlü bir şekilde aidiyet duygusunun arttığı da araştırmalarda görülmektedir (Deady, 2017). Bu bağlamda kültürel değerlere duyarlı pedagojinin geniş bir yelpazede öğrenciye birçok noktada olumlu yansıması bulunmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular kapsamında kültürel değerlere duyarlı pedagojinin geleceğin sınıf öğretmenlerine; kültürel adaptasyonlarının sağlanması, okula aidiyetlerinin gelişmesi, mesleki verimliliklerin artması ve güçlü bir öğretim becerisine sahip olması gibi birçok noktada olumlu yansımalarının olacağı şeklindedir. Sınıf öğretmenin temel eğitim sürecinin önemli bir bileşeni olduğu, bireyin ileriki öğrenme süreç ve deneyimlerini şekillendirici rolde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, her bir sınıf öğretmenin kültürel değerlere duyarlı pedagojiyi yeterliklerine sahip olması gerekmektedir. Yapılan araştırmalarda geleceğin öğretmenlerinin sahip olması gereken yeterliklerinden birisinin de *kültürel değerlere duyarlılık* olması gerektiği ilgili alanyazında tartışılmıştır (Gay, 2010; Banks, 2013; Başbay ve Kağnıcı, 2009; Karataş ve Oral, 2015). Bu noktada sınıf öğretmeni yetiştiren yükseköğretim programlarının sınıf öğretmen adaylarına kültürel değerlere duyarlı pedagoji yeterliklerini kazandıracak nitelikte bilgi ve becerilerle donatmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Villegas ve Lucas (2002) öğretmenlerin etkili ve başarılı olabilmesi için sosyo-kültürel açıdan bilinçli olması gerektiğini, Seeborg ve Minick (2012) kültürel farkındalıklarının artması ve olumlu kültürel kimlik geliştirmesi, kültürler arası iletişim kurmaya isteklilik göstermesi ve önyargılarını azaltmasının önemini vurgulamaktadırlar. Nitekim öğretmenlerin olası kültürel önyargıları ve olumsuz bakış açıları, kültürel çeşitliliğin yaşandığı yerlerde görev yapmalarını zorlaştıracaktır. Dolayısıyla kişisel ve mesleki uyum açısından zorluk yaşayan sınıf öğretmenlerinin mesleki verimliliklerinin düşeceği ve doğal olarak öğrencilerin de olumsuz etkileneceği öngörülmektedir. Bu durumun aksine sınıf öğretmenlerinden beklenen kültürel çeşitliliğe saygı göstermesi, kültürel yeterliklerini artırması, öğrencilerinin kültürel geçmiş ve deneyimleri arasında bağlantı kurarak öğretim tasarımı yapması beklenmektedir. Bu beklentinin gerçekleşebilmesi noktasında ise sınıf öğretmenlerinin kültürel değerlere duyarlı pedagojiyle ilgili yeterlikleri-

nin lisans eğitim sürecinde ve mesleki süreçte hizmet içi eğitimlerle geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Nitekim kültürel değerlere duyarlılıkları gelişen sınıf öğretmenlerinin kişisel ve mesleki hazırbulunuşluklarının daha yüksek olacağı (Karataş, 2018), bununla birlikte kendi kültürel özelliklerine eleştirel bakacağı ve kültürel farklılıklara duyarlı olacağı (Ersoy ve Günel, 2011), dolayısıyla kültürel değerlere duyarlı pedagoji anlayışıyla öğretmenlik yapacağı söylenebilir. Bu bağlamda kültürel değerlere duyarlı pedagojiyi benimsemiş ve kültürel adaptasyon noktasında problem yaşamayan sınıf öğretmenin benimseneceği rol ve davranışlar, temel eğitim sürecine olumlu bir şekilde yansiyacaktır. Dolayısıyla zincirleme bir şekilde görev yaptığı yere, okula ve öğrencilere ilişkin aidiyet duygusu gelişecek ve sınıf öğretmenin mesleki verimliliği artacaktır. Bununla birlikte eğitim – öğretim sürecinde *kapsayıcı eğitim* ilke ve uygulamaları çerçevesinde öğrenenlerin bireysel çeşitliliklerinden kaynaklı ihtiyaçlarına cevap verilmesi ve öğrenme performanslarının artırılması noktasında sınıf öğretmenleri kültürel değerlere duyarlı pedagojiyi uygulaması gerekmektedir. Nitekim kapsayıcı eğitimin uygulandığı okullarda öğrencilerin akademik kazanımlarının arttığı ve dolayısıyla başarılarının yükseldiği, bununla birlikte ebeveynlerin de olumlu tepkiler verdiği yapılan araştırmalarca ortaya konulmuştur (McManis,2017). Diğer taraftan başarılı kapsayıcı eğitimin öncelikle fiziksel, bilişsel, akademik, sosyal ve duygusal yönlerden farklılık gösteren öğrencilerin bu farklılıklarını kabul etmek ve çeşitliliklerine saygı göstermekten geçtiği belirtilmektedir (Aktekin ve diğ., 2017). Kültürel değerlere duyarlı pedagojiyi sınıf içerisinde başarılı bir şekilde uygulayabilmenin öncelikli şartlarından olan *öğrencileri koşulsuz kabul ve saygı* olduğu düşünüldüğünde, kültürel değerlere duyarlı pedagojinin kapsayıcı eğitim amaçlarına hizmet eden bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak kültürel değerlere duyarlı pedagojinin her eğitim kademesinde olduğu gibi temel eğitim kademesine de birçok noktada olumlu yansımaları ve doğurguları vardır. Sınıf öğretmenlerinin öğrenciler üzerindeki olumlu etki gücünden en üst düzeyde yararlanılabilmesi anlamında kültürel değerlere duyarlı pedagoji önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Öncelikle sınıf öğretmenlerinin kültürel farklılıklara karşı önyargılı olmaması ve kültürel yeterliklerini kazanmış bir şekilde mesleki hayata atılması gerekmektedir. Sonrasında sınıf öğretmenlerinden kültürel değerlere duyarlı pedagoji anlayışıyla öğrencilerinin kültürel dinamiklerini anlama çabası içeri-

sinde olması, sosyal bağlamlarını keşfetmesi ve kültürel referanslarını eğitim sürecinde işe koşması beklenmektedir. Böylelikle sınıf içerisinde pozitif sınıf iklimi oluşacağı gibi, sınıf dışındaki eğitim paydaşlarında da olumlu duygular yaşanacaktır. Nitekim okullar toplumun değişim ve dönüşümün gerçekleştiği sosyal bir kurum olarak ele alınmaktadır. Bu anlamda kültürel değerlere duyarlı pedagoji sadece sınıf içerisine hapsedilmesi gereken basit bir anlayış değil, sınıf dışındaki birçok bileşen ve süreci etkileyen ve dönüştüren bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın başta sınıf öğretmenleri olmak üzere eğitim paydaşlarınca daha çok bilinmesi ve geliştirilmesi noktasında hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim sürecinde farkındalık oluşturulmalıdır. Sınıf öğretmenliği lisans programı sürecinde sınıf öğretmeni adaylarının kültürel değerlere duyarlılıklarını geliştirecek nitelikte ders içerikleri tasarlanmalı ve öğrenme – öğretme süreci yaşantıları sağlanmalıdır. Diğer taraftan araştırmadan hareketle araştırmacılara hâlihazırda sınıf öğretmeni olarak çalışanların kültürel değerlere duyarlı pedagojiye ilişkin görüşleri araştırılması önerilebilir. Temel eğitim kademesinde yer alan ders içeriklerinin kültürel değerlere duyarlı olma açısından incelenebilir. Son olarak kültürel değerlere duyarlı sınıf öğretmenin temel eğitim sürecine nasıl ve ne yönde katkı sağlayacağı noktasında eğitim paydaşlarıyla birlikte nitel ve nicel verilere dayalı araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

- ACAR-ÇİFTÇİ, Y. ve Aydın, H. (2014). Türkiye’de çokkültürlü eğitimin gerekliliği üzerine bir çalışma. *SDU Journal of Social Sciences*. 33(1), 197-218.
- ACEVES, T. C. ve Orosco, M. J. (2014). *Culturally responsive teaching (Document No.IC-2)*. Retrieved from University of Florida, Collaboration for Effective Educator, Development, Accountability, and Reform Center.
- AKTEKİN, S., Öztürk, M., Tepebaş Cengiz, G. Ş., Köksal, H. ve İrez, S. (2017). *Sınıfında Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Öğretmenler İçin El Kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı: Ankara.
- ARONSON, B. ve Laughter, J. (2016). The theory and practice of culturally relevant ducation: A synthesis of research across content areas. *Review of Educational Research*, 86(1), 163-206.
- AYDIN, H. (2012). *Felsefi temelleri ışığında yapılandırmacılık*. Ankara:Nobel Akademi Yayıncılık.

- BANDURA, A. (1969). Social-learning theory of identificatory processes. İçinde D. A. Goslin (Ed.) *Handbook of socialization theory and research* (ss 213-262). Texas: Rand Mc Nally & Company.
- BANKS (2013). Çokkültürlü Eğitime Giriş. H. Aydın (Çev.) Ankara: Anı Akademi Yayıncılık.
- BAŞBAY, A. ve Bektaş, Y. (2009). Çokkültürlülük bağlamında öğretim ortamı ve öğretmen yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim*, 34(152),30-43.
- BAUM, W. (2017). *Understanding behaviorism*. Malden: John Wiley & Sons, Inc.
- BERRY, J., Poortinga, Y., Breugelmans, S., Chasiotis, A. ve Sam, D. (2015). *Kültürlerarası psikoloji*. (L. P. Tosun (Çev.Edt.)). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- BRUNER, J. S. (1996). *The culture of education*. Harvard University Press.
- BYRD, C. M. (2016). Does culturally relevant teaching work? An examination from student perspectives. *SAGE Open*, 6(3), 1-10.
- DEADY, K. (2017). 5 steps to becoming a culturally responsive teacher. 21 Ağustos 2019 tarihinde <https://medium.com/accelerated/5-steps-to-becoming-a-culturally-responsive-teacher-2e22b9a714d0> adresinden alınmıştır.
- DICICCO-BLOOM, B. ve Crabtree, B. F. (2006). The qualitative research interview. *Medical Education*,40(4), 314-321.
- ERSOY, A. ve Günel, E. (2011). Cross-cultural experiences through Erasmus: Pre-service teachers' individual and professional development. *Eurasian Journal of Educational Research*, 42, 63- 78.
- FUGLEI, M. (2014). Culturally responsive teaching: Empowering students through respect. 21 Ağustos 2019 tarihinde <https://education.cu-portland.edu/blog/classroom-resources/culturally-responsive-teaching-empowering-students-through-respect/> adresinden alınmıştır.
- GAY, G. (2010). Acting on beliefs in teacher education for cultural diversity. *Journal of Teacher Education*, 61(1-2), 143-152.
- GAY, G. (2014). *Kültürel değerlere duyarlı eğitim teori, araştırma ve uygulama..* H.Aydın, (Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- GLINER, J. A., Morgan, G. A. ve Leech, N. L. (2011). *Research methods in applied settings: An integrated approach to design and analysis*. Routledge.
- HAVILAND, W.A., Prins, H.E.L., Walrath, F. ve McBride, B. (2008). *Kültürel antropoloji*. D. İnan ve E. Sarıoğlu (Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- HOWARD, T. C. (2010). *Why race and culture matter in schools: Closing the achievement gap in America's classrooms*. New York, NY: Teachers College Press.

- HUTCHISON, C.B. (2006). Cultural constructivism: The confluence of cognition, knowledge creation, multiculturalism and teaching. *Intercultural Education*, 17(3), 301-310.
- JOHNSON, R. B., & Christensen, L. B. (2004). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. Boston, MA: Allyn and Bacon.
- KARATAŞ, K. (2018). *Kültürel değerlere duyarlı eğitim açısından sınıf öğretmenliği lisans programının değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- KARATAŞ, K. ve Oral, B. (2015). Teachers' perceptions on culturally responsiveness in education. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 2(2), 47-57.
- KARATAŞ, K. ve Oral, B. (2016). Kültürel değerlere duyarlı pedagoji. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (ASOS Journal)*, 4(34), 431-447.
- KOTLUK, N. (2018). *Kültürel değerlere duyarlı eğitime ilişkin öğretmenlerin öz-yeterlik algılarının ve görüşlerinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- KUZGUN, Y. (1999). *İlköğretimde Rehberlik*. Ankara: Nobel Akademik Yayınları.
- LADSON-BILLINGS, G. (2009). *The dream-keepers: Successful teachers of African American children*. New York, NY: Jossey-Bass.
- LYNCH, E. ve Hanson, M. (1998). *Developing cross-cultural competence: A guide for working with children and their families*. Baltimore: Paul H. Brookes.
- MCMANIS, L. D. (2017). *Inclusive Education: What It Means, Proven Strategies, and a Case Study*. 21 Ağustos 2019 tarihinde <https://education.cuportland.edu/blog/classroomresources/inclusive-education/> adresinden alınmıştır.
- ÖZLEM, D. (2015). *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi*. İstanbul: Notos Kitap.
- ROBSON, C. (2007). *How to do a research project: A guide for undergraduate students*. Blackwell
- SARIBAŞ, S. ve Babadağ, G. (2015). Temel eğitimin temel sorunları. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 3(1), 18-34.
- SEEBERG, V. ve Minick, T. (2012). Enhancing cross-cultural competence in multicultural teacher education: Transformation in Global Learning. *International Journal of Multicultural Education* 14(3), 1-22.
- SPIRO, M. (1986). Cultural relativism and the future of anthropology. *Cultural Anthropology*, 1(3), 259-286.
- TAYLOR, S. V. ve Sobel, D. M. (2011). *Culturally responsive pedagogy: Teaching like our students' lives matter*. London, England: Emerald Group.

- TÜRNÜKLÜ, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559.
- UNESCO. (2005). *Guidelines for inclusion: Ensuring access to education for all*. ERIC learninghouse.
- UNESCO. (2009). *Policy Guidelines on Inclusion in Education*. Paris: UNESCO.
- VAVRUS, M. (2008). Culturally responsive teaching. *21st century education: A reference handbook*, 2, 49-57.
- VILLEGAS, A. M. ve Lucas, T. (2002). Preparing culturally responsive teachers: Rethinking the curriculum. *Journal of Teacher Education*, 53(1), 20-32.
- WARE, F. (2006). Warm demander pedagogy: Culturally responsive teaching that supports a culture of achievement for African American students. *Urban Education*, 41(4), 427-456.
- YEŞİLYAPRAK, B. (2007). *İlköğretimde gelişimsel rehberlik*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YURDAKUL, B. (2011). Yapılandırmacılık. *İçinde Eğitimde yeni yönelimler*. (Ed. Ö. Demirel). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- ZIJDERVELD, A. (2013). *Kültür sosyolojisi*. (K. Canatan, Çev.) İstanbul: Açılım Kitap.